

Література:

1. Задесенець М.П. Вікові особливості розвитку дітей і формування особистості. – К., 1976.
2. Кравченко Т. Розвиток пізнавальної активності і самостійності учнів на уроках української мови. – Початкова школа. – 2001. – № 5. – С.12-15.
3. Лозова В.І. Позанавчальна пізнавальна діяльність та її вплив на формування особистості школяра // Управління школою. – 2003. – № 10 (22). – С.16 – 22.
4. Ніколенко Л. Т. Розвиток пізнавальної активності і самостійності учнів // Початкова школа. – 2001. – № 8. – С.28.

Хавруняк К.А.*

**ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
УЧНІВ ЗА ДОПОМОГОЮ ТЕХНОЛОГІЇ РОЗВИТКУ
КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ**

У статті йдеться про формування комунікативної компетентності учнів за допомогою технології розвитку критичного мислення, де автор підкреслює важливість вироблення даної компетентності на уроках української мови і подає власне бачення застосування методів і прийомів, що сприяють досягненню кращих результатів у навчанні.

Життя нашого суспільства змінюється під впливом різних факторів, ставлячи перед молодим поколінням все складніші вимоги до комфортного адаптування у дорослому суспільстві. Пошук свого місця в житті, задоволення моральних та матеріальних потреб вимагають від школяра дедалі більше зусиль і компетенцій.

Концепція 11-річної освіти передбачає переорієнтацію змісту навчання на формування основних компетентностей, оволодіння якими допоможе учням усвідомлювати реалії життя і знаходити шляхи розв'язання проблем. Серед них своєю важливістю та необхідністю виділяється комунікативна. За А.Хуторським [7, с.63], комунікативна компетенція включає:

- уміння представити себе усно і письмово, письмово написати анкету, заяву, резюме, лист, привітання тощо;
- уміння представити свій клас, школу, країну в ситуаціях міжкультурного спілкування, у режимі діалогу культур, використовувати з цією метою знання іноземних мов;
- володіння способами взаємодії з оточуючими і віддаленими людьми і подіями; уміння виступити з повідомленням, поставити питання, коректно вести діалог;
- володіння способами співпраці в групах; прийомами дій у ситуаціях спілкування; уміння шукати і знаходити компроміси;
- володіння позитивними навичками спілкування в полі-

*Хавруняк К.А.

НА ДОПОМОГУ ПЕДАГОГУ

культурному, поліетнічному і багатоконфесійному суспільстві, які базуються на знанні історичних коренів і традицій різних національних спільнот і груп.

Безліч проблем у шкільній практиці навчання української мови, недостатня сформованість комунікативних умінь та навичок, слабка мотивація навчання мови роблять питання формування комунікативної компетентності актуальним. Комунікативна спрямованість у методиці викладання мови дає змогу реалізувати ціннісний, розвивальний і виховний аспекти української мови як навчального предмета, різні завдання комунікативного характеру – контролювати власне висловлювання [4, с.2].

В.Сухомлинський писав: «Мовна культура людини – це дзеркало його духовної культури. Найважливішим засобом впливу на дитину, облагородження її почуттів, душі, думок, хвилювань є краса і велич рідного слова» [5, с.196]. До питання важливості та значущості формування комунікативних компетентностей зверталися А.Хуторський, К.Ушинський, Л.Варзацька, М.Пентилюк, О.Пометун, Я.Коменський та інші, стверджуючи, що наскрізною компетентністю, якої вимагає сучасне життя, є комунікативна – здатність, пов'язана з ефективним спілкуванням. Вона визнана загальнокультурною й може формуватися через будь-які шкільні предмети, оскільки виявляється в спілкуванні, толерантній поведінці в умовах відмінностей між людьми, у збереженні традицій.

Основною метою навчання є формування національно свідомої, духовно багатогої особистості, яка володіє вміннями й навичками вільно, комунікативно доцільно користуватися засобами мови, тобто забезпечити належний рівень комунікативної компетенції. Для досягнення освітньої мети у школі найбільш відповідним являється комунікативно функційний та особистісно зорієнтований підхід до навчання.

Щодо української мови, то вивчення цього предмета передбачено здійснювати за трьома змістовими лініями, які покликані забезпечити формування трьох компонентів комунікативної компетенції: мовного, мовленнєвого і соціокультурного.

До мовного компонента слід віднести розуміння значення слів, що складають лексичну основу мови і знання правил їх сполучення, а також умінь будувати різні за метою і структурою речення. Мовленнєвий компонент проявляється в умінні використовувати мовні засоби для розуміння тексту і побудови усних і письмових зв'язних висловлювань. Соціокультурний компонент передбачає вміння орієнтуватися в соціальних ситуаціях, визначати особистісні якості.

Учителі-словесники, які компетентнісний підхід у навчанні вважають пріоритетним, повинні розмежовувати два напрями у формуванні знань про мову та мовних умінь, де основним все ж таки залишається розвиток практичних умінь і навичок,

НА ДОПОМОГУ ПЕДАГОГУ

пов'язаних із застосуванням мовних засобів відповідно до орфоепічних, лексичних, граматичних норм літературної мови. Тому першочерговим завданням філолога є вдосконалення вмінь учнів, що становлять основу комунікативних компетентностей. Саме тут варто згадати слова В.О.Сухомлинського: «Людина, яка любить Пушкіна і Гейне, Шевченка і Лесю Українку, людина, якій хочеться сказати красиво про красу, що оточує, людина, для якої пошуки потрібного слова стали такою самою необхідністю, як необхідність споглядати прекрасне, людина, для якої поняття про красу людську виражається передовсім у повазі до людської гідності, в ствердженні самих справедливих відносин між людьми, така людина не може стати цинічною, грубою» [5, с.209].

Усе нові й нові корективи вносить сьогодення до вимог, які ставляться суспільством перед молодістю особистістю, яка починає самостійне життя, а від педагога вимагає навчити школярів здобувати знання, що допоможуть жити й працювати разом. На досягнення саме цієї мети спрямована технологія розвитку критичного мислення, яка ґрунтується на інтерактивній взаємодії, виключає домінування одного учасника над іншим, тому є достатньо ефективною для формування комунікативної компетентності учнів [6, с.2]. Використання технології критичного мислення передбачає вміння ставити запитання й шукати відповіді, застосовувати набуті знання для розв'язання завдань та проблем, обговорювати ідеї гідно й конструктивно та чути один одного. Критичне мислення є досить складним процесом творчої переробки інформації, пов'язаної з її усвідомленням, переосмисленням і творчим дозріванням ідей у результаті такої діяльності. Це процес, що найчастіше починається з визначення проблеми, продовжується пошуком і осмисленням інформації, закінчується прийняттям рішення щодо розв'язання поставленої проблеми. На думку відомого фахівця з цього питання М.Ліпмана, критичне мислення «є вмілим відповідальним мисленням, що дає можливість людині формулювати надійні вірогідні судження, оскільки засновуються на критеріях, є таким, що самокерується й тяжіє до контексту» [2, с.58].

Технологію критичного мислення можна використовувати на будь-якому етапі уроку мови, але діти мають повірити, що їхні думки цінні, і тільки тоді вони відповідатимуть за власні переконання, і мовлення їх буде відвертим і правильним. На початковому етапі уроку доцільно застосовувати такі форми роботи, які сприятимуть актуалізації опорних знань і налаштуватимуть на роботу: асоціювання; припущення на основі малюнків; теоретична розминка; лексична хвилинка. Якщо на початку уроку визначаються цілі та ставляться проблемні завдання, то на основному етапі заняття варто застосовувати такі прийоми у роботі, які дозволили б із мінімуму використаного часу

НА ДОПОМОГУ ПЕДАГОГУ

отримати максимум результатів (відповідей, навичок). Тому доречно надавати перевагу таким формам роботи: «знайди невідоме»; групова робота; порівняння; читання з маркуванням тексту; завдання на встановлення відповідності; метод дослідження. На завершальному етапі уроку учні додають здобуті знання до вже наявних, маючи можливість обмінятися думками, висловити власні враження, оцінити роботу. Тому виправдовують себе такі прийоми: «незакінчене речення»; Я-редактор; твір-п'ятихвилинка; міні-тест. Оцінюючи навчальні досягнення учнів, можна використати яскраві картки-тварини, де кожна картка має свою балову цінність (І-Б), як і кожне завдання, виконане правильно, має свій бал. Упродовж уроку, виконуючи різні вправи, учні «складають» свою оцінку, де на кінець уроку мають результат. Наприклад: за участь у теоретичній розминці (3 б), групова робота (4 б), «незакінчене речення» (2 б), Я-редактор (3 б). Тому, знаючи максимальний бал, який можна отримати за кожен вид роботи, учень може передбачити кінцевий результат, виконавши певні завдання під час уроку.

Вважаємо, що технологія критичного мислення є ефективною в процесі формування комунікативної компетентності учнів на уроках української мови, бо передбачає моделювання життєвих ситуацій, використання рольових ігор, які сприяють закріпленню навичок і вмій, виробленню цінностей, створенню атмосфери співробітництва, взаємодії. Але добирати й використовувати різноманітні види робіт слід, урахуовуючи зміст і мету уроку, а в нашому випадку – формування в школярів комунікативної компетенції.

Література:

1. Бойко Г. Навчання – творчість / Г.Бойко // Українська мова й література в школі. – 1999. – №4. – С.40-45.
2. Макашова Ю. Формування комунікативної літературної компетенції через використання технології розвитку критичного мислення учнів: Розробки уроків / Ю.Макашова // Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах. – 2011. – №9. – С.57-64.
3. Скоморовська Н. Розвиток творчих здібностей старшокласників за допомогою технології «Читання та письмо для розвитку критичного мислення»./ Н.Скоморовська // Українська мова й література в школі. – 2012. – №1. – С.32-35.
4. Соснова К. Розвиток комунікативних здібностей учнів на уроках української мови./ К.Соснова // Дивослово. – 2012. – №7. – С.2-9.
5. Сухомлинський В.О. Серце віддаю дітям./ В.О.Сухомлинський. – К.: Радянська школа. – 1988. – С.79, 82, 196, 200, 209.
6. Тімченко С.О. Критичне мислення: крок до комунікативної компетенції учня./ С.О.Тімченко // Вивчаємо українську мову і літературу. – 2011. – №19-21. – С.2- 10.
7. Хуторской А.В. Практикум по дидактике и современным методикам обучения. – СПб.: Питер. – 2004. – С.63-74.